

Μαρξισμός και Κόμμα: Η εναλλακτική άποψη της Ρόζας Λούξεμπουργκ

Του Τζον Μόλινιου (1978)
Μετάφραση Βασίλης Μορέλλας

Πηγή:

<https://www.marxists.org/history/etol/writers/molyneux/1978/party/>

Οι εμφάσεις με έντονα μαύρα γράμματα από τη διαχείριση του σάιτ

4ο κεφάλαιο του “Μαρξισμός και Κόμμα” – Η εναλλακτική άποψη της Ρόζας Λούξεμπουργκ

Η θεωρία του Λένιν για το κόμμα είχε πολλούς επικριτές κι αντιπάλους και έξω και μέσα απ’το εργατικό κίνημα, αλλά η πιο σημαντική επικρίτριά της και η πιο εύγλωττη υπέρμαχος μιας εναλλακτικής άποψης για το κόμμα, η οποία ήταν επίσης επαναστάτρια σοσιαλίστρια, ήταν η Ρόζα Λούξεμπουργκ.

1. Πολεμικές κατά του Λένιν –ο αυθορμητισμός των μαζών

Η Ρόζα Λούξεμπουργκ ήταν μια Πολωνή επαναστάτρια που κατανάλωσε τα πιο σημαντικά χρόνια της ζωής της ως θεωρητική ηγέτης της άκρας αριστεράς της Γερμανικής Σοσιαλδημοκρατίας. Στα 1889 αναδείχθηκε, με την παμφλέτα της Κοινωνική Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση, ως η κύρια αντίπαλος του Μπερνσταϊνικού ρεβιζιονισμού και μετέπειτα αναγνώρισε και καταπολέμησε όλο και περισσότερο την αδράνεια και το

συντηρητισμό του Καουτσκικού κέντρου. Όμως, ήταν το στενό της ενδιαφέρον για την ανάπτυξη του Ρωσικού σοσιαλιστικού κινήματος [1] που την οδήγησε να διατυπώσει τη δική της διακριτή άποψη για το ρόλο του επαναστατικού κόμματος και τη σχέση του με την εργατική τάξη. Ενοχλημένη από τη διάσπαση του 1903 στο Ρωσικό κόμμα και από αυτό που θεωρούσε ως «υπερσυγκεντρωτισμό» του Λένιν, αντιπαρατέθηκε με τον Λένιν σε μια διάσημη παμφλέτα, γραμμένη στα 1904, με όνομα “Οργανωτικά Ζητήματα της Ρωσικής Σοσιαλδημοκρατίας”. [2]

Σε αυτό το έργο ξεκινά, όπως ένας μαρξιστής θα έπρεπε, με την τοποθέτηση του προβλήματος της κομματικής οργάνωσης σταθερά στο περιβάλλον των ιδιόρρυθμων καθηκόντων και προβλημάτων που αντιμετώπιζε στη Ρωσία το προλεταριακό κίνημα συνολικά. Επειδή, ισχυρίζεται, η Ρωσία δεν έχει ως τώρα πετύχει μια αστική επανάσταση και υποφέρει ακόμη από την επικυριαρχία μιας απόλυτης μοναρχίας, το προλεταριάτο δεν έχει αποκτήσει το προνόμιο πολιτικής μόρφωσης και οργάνωσης που μια περίοδος αστικής δημοκρατίας αναπόφευκτα φέρνει. Στη Ρωσία, επομένως, γράφει:

Η σοσιαλδημοκρατία πρέπει να επανορθώσει με τις δικές της προσπάθειες μια ολόκληρη ιστορική περίοδο. Πρέπει να οδηγήσει τους Ρώσους προλετάριους από την παρούσα «εξατομικευμένη» κατάστασή τους, που παρατείνει το αυταρχικό καθεστώς, σε μια ταξική οργάνωση που θα τους βοηθούσε να παλέψουν για να πετύχουν εκείνους τους σκοπούς... Όπως, τρόπος του λέγειν, ο Παντοδύναμος θεός, πρέπει να αποκτήσουν αυτήν την οργάνωση από το τίποτα. [3]

Σε αυτό το πλαίσιο ενός αγώνα κατά των ασύνδετων συλλόγων και τοπικών ομάδων, χαρακτηριστικών της περασμένης περιόδου στη Ρωσία, αυτή βρίσκει «κατανοητό γιατί το σύνθημα ανθρώπων που θέλουν να δουν μια περιεκτική εθνική οργάνωση οφείλει να είναι “συγκεντρωτισμός”.» [4]

Όμως, προειδοποιεί, «Ο συγκεντρωτισμός δεν καλύπτει τελείως το ζήτημα της οργάνωσης της Ρωσικής Σοσιαλδημοκρατίας.» [5] Γιατί, αν και «είναι αδιαμφισβήτητο ότι μια ισχυρή τάση προς

τον συγκεντρωτισμό είναι εγγενής στο σοσιαλδημοκρατικό κίνημα (πηγάζοντας από την οικονομική σύσταση του καπιταλισμού)» [6], μπορεί να εφαρμοστεί ως το σημείο που παρακωλύει την ανεμπόδιστη ανάπτυξη και πρωτοβουλία της ίδιας της εργατικής τάξης.

Το σοσιαλδημοκρατικό κίνημα είναι το πρώτο στην ιστορία των ταξικών κοινωνιών που υπολογίζει, σε όλες τις φάσεις του και σε ολόκληρη την πορεία του, στην οργάνωση και την άμεση, ανεξάρτητη δράση των μαζών. Εξαιτίας αυτού, η σοσιαλδημοκρατία δημιουργεί έναν οργανωτικό τύπο που είναι ολότελα διαφορετικός από τους κοινούς στα πρώιμα επαναστατικά κινήματα, σαν κι αυτά των Γιακωβίνων και των οπαδών του Μπλανκί. [7]

Επειδή το προλεταριάτο μαθαίνει και αναπτύσσει και την ταξική του συνείδηση και την οργάνωσή του στην πορεία του ίδιου του αγώνα,

δεν υπάρχει ένα σαφώς καθορισμένο σύνολο τακτικών που μια Κεντρική Επιτροπή μπορεί να διδάξει στα κομματικά μέλη με τον ίδιο τρόπο που στρατιώτες δέχονται οδηγίες στα στρατόπεδα εκπαίδευσης.[8]

Για αυτό το λόγο ο σοσιαλδημοκρατικός συγκεντρωτισμός δε μπορεί να βασίζεται σε μηχανική υποταγή και τυφλή υπακοή των κομματικών μελών στο ηγετικό κομματικό κέντρο. Για αυτόν τον λόγο το σοσιαλδημοκρατικό κίνημα δε μπορεί να επιτρέψει την ανόρθωση ενός αδιαπέραστου τείχους ανάμεσα στον ταξικά συνειδητό πυρήνα του προλεταριάτου που είναι ήδη μέσα στο κόμμα και το άμεσο λαϊκό του περιβάλλον, τα μη-κομματικά τμήματα του προλεταριάτου. [9]

Ο Λένιν, ισχυρίζεται η Ρόζα Λούξεμπουργκ, έχει ξεχάσει ή δεν εκτιμά αυτή τη βασική διάκριση μεταξύ της οργάνωσης της σοσιαλδημοκρατίας και εκείνης του Γιακωβινισμού ή του Μπλανκισμού. Σε αντίθεση με το ρητό του Λένιν ότι ο επαναστάτης σοσιαλδημοκράτης δεν είναι τίποτε άλλο από έναν «Γιακωβίνο αδιάλυτα ενταγμένο στην οργάνωση του προλεταριάτου, που έχει αποκτήσει συνείδηση των ταξικών του συμφερόντων»,

αυτή γράφει «Το γεγονός είναι ότι η σοσιαλδημοκρατία δεν είναι ενταγμένη στην οργάνωση του προλεταριάτου. Είναι η ίδια το προλεταριάτο.» Επομένως, με κάθε κόστος δεν πρέπει να μπει στο ζουρλομανδύα κάποιας υπερ-συγκεντρωτικής και πειθαρχημένης μορφής οργάνωσης, αλλά ν'αφεθεί ν'αναπτυχθεί αχαλιναγώγητη. Τα μεγάλα βήματα του κινήματος μπροστά, με όρους τακτικών και μεθόδων πάλης, δεν επινοούνται από ηγέτες ή από μια κεντρική επιτροπή, μα είναι το «αυθόρμητο προϊόν του αναβράζοντος κινήματος».[11]

Το ασυνείδητο έρχεται πριν το συνειδητό. Η λογική της ιστορικής διαδικασίας έρχεται πριν την υποκειμενική λογική των ανθρώπων όντων που συμμετέχουν στην ιστορική διαδικασία. Η τάση για τα διευθύνοντα όργανα του σοσιαλιστικού κόμματος είναι να παίζουν ένα συντηρητικό ρόλο.[12]

Για τη Λούξεμπουργκ, η αποτυχία του Λένιν να εκτιμήσει αυτή τη συντηρητική τάση ήταν ιδιαίτερα επικίνδυνη στις Ρωσικές συνθήκες, όπου το προλεταριακό κίνημα ήταν νεαρό και όχι ακόμη τελείως ωριμασμένο στην πολιτική του εκπαίδευση.

Το να προσπαθείς να δέσεις την πρωτοβουλία του κόμματος αυτή τη στιγμή, να την περιφράσεις με ένα δίχτυ αγκαθωτού συρματοπλέγματος, ισοδυναμεί με το να το καθιστά ανίκανο να επιτύχει τα τρομερά καθήκοντα της ώρας...[13]

Τίποτα δε θα υποδουλώσει σιγουρότερα ένα νεαρό εργατικό κίνημα σε μια ελίτ διανοουμένων πεινασμένη για εξουσία, από αυτόν τον γραφειοκρατικό ζουρλομανδύα που θα ακινητοποιήσει το κίνημα και θα το μετατρέψει σε αυτόματο, που χειρίζεται μια Κεντρική Επιτροπή.[14]

Επιπρόσθετα σε αυτές τις γενικές προειδοποιήσεις για τους κινδύνους του «υπερ-συγκεντρωτισμού» του Λένιν, η Λούξεμπουργκ αναλαμβάνει επίσης το ερώτημα των κομματικών κανονισμών και του οπορτουνισμού. Απηχώντας τα επιχειρήματα του Τρότσκι (βλέπε Κεφάλαιο 2 παραπάνω), απορρίπτει «την ιδέα ότι ο δρόμος για τον οπορτουνισμό μπορεί να φραχθεί μέσω διατάξεων σε ένα κομματικό καταστατικό».[15] Ο οπορτουνισμός είναι ένα ιστορικό

προϊόν και μια αναπόφευκτη φάση του κινήματος. [Η Λούξεμπουργκ -ΣτΜ] υποστηρίζει πως: «Είναι αφελές να ελπίζεις να σταματήσεις αυτό το ρεύμα μέσω μιας φόρμουλας γραμμένης σε ένα καταστατικό.»[16]

Καταλήγοντας την κριτική της στις οργανωτικές θέσεις του Λένιν, η Λούξεμπουργκ επιστρέφει στο σημείο αφετηρίας της, τοποθετώντας τη διαμάχη για την όλη ανάπτυξη της ταξικής πάλης στη Ρωσία σε ένα εύγλωττο και αξιομνημόνευτο χωρίο.

Στον υπερανυπόμονο πόθο του Λένιν να εγκαθιδρύσει την κηδεμονία μιας παντογνώστριας παντοδύναμης Κεντρικής Επιτροπής ώστε να προστατεύσει ένα τόσο υποσχόμενο και ζωντανό εργατικό κίνημα από κάθε στραβοπάτημα, εμείς αναγνωρίζουμε συμπτώματα του ίδιου υποκειμενισμού που έχει ήδη κάνει αρκετές κατεργαριές στη σοσιαλιστική σκέψη στη Ρωσία.

Είναι διασκεδαστικό να σημειώνεις τις περίεργες τούμπες που το αξιολύπηστο ανθρώπινο «εγώ» είχε να εκτελέσει στην πρόσφατη Ρωσική ιστορία. Χτυπημένο στο πάτωμα, σχεδόν κονιορτοποιημένο από τον Ρωσικό απολυταρχισμό, το «εγώ» παίρνει εκδίκηση στρεφόμενο στην επαναστατική δραστηριότητα. Με τη μορφή μιας επιτροπής συνωμοτών, στο όνομα μιας ανύπαρκτης Λαϊκής Θέλησης*, καθίζεται σε ένα είδος θρόνου και ανακηρύσσει ότι είναι παντοδύναμο. Όμως το «αντικείμενο» αποδεικνύεται δυνατότερο. Το κνούτο** θριαμβεύει, καθώς η τσαρική ισχύς μοιάζει «νόμιμη» έκφραση της ιστορίας.

Με τον καιρό βλέπουμε να εμφανίζεται στη σκηνή ένα ακόμη περισσότερο «νόμιμο» τέκνο της ιστορίας –το Ρωσικό εργατικό κίνημα. Για πρώτη φορά τίθενται στο Ρωσικό έδαφος οι βάσεις για το σχηματισμό μιας πραγματικής «λαϊκής θέλησης».

Όμως να πάλι το «εγώ» του Ρώσου επαναστάτη! Κάνοντας πιρουέτες στο κεφάλι του, άλλη μια φορά ανακηρύσσει τον εαυτό του παντοδύναμο διευθύνοντα της ιστορίας –αυτή τη φορά με τον τίτλο της Αυτής Μεγαλειότητας Κεντρικής Επιτροπής του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Ρωσίας.

Ο ευκίνητος ακροβάτης αποτυγχάνει να συλλάβει ότι το μόνο «υποκείμενο» που αξίζει σήμερα το ρόλο του διευθύνοντα είναι το συλλογικό «εγώ» της εργατικής τάξης. Η εργατική τάξη

απαιτεί το δικαίωμα να κάνει λάθη και να μαθαίνει μέσα στη διαλεκτική της ιστορίας.

Ας μιλήσουμε απλά. Ιστορικά, τα λάθη που διαπράττει ένα αληθινά επαναστατικό κίνημα είναι απείρως πιο παραγωγικά από το αλάθητο της εξυπνότερης Κεντρικής Επιτροπής.[17]

Έτσι, για τη Λούξεμπουργκ, το όλο οργανωτικό σχέδιο του Λένιν ήταν μια υποκειμενιστική ή βολονταριστική (σε φιλοσοφικούς όρους, ιδεαλιστική) παρέκκλιση από μια ιστορική υλιστική προσέγγιση, παραγμένη από το συνδυασμό ενός ανώριμου προλεταριακού κινήματος και τα τεράστια καθήκοντα που το αντικρίζουν. Εναντίον της έμφασης του Λένιν στο ρόλο του κόμματος και της ηγεσίας, αυτή τόνισε τον δυνητικά συντηρητικό ρόλο ενός τέτοιου σώματος και το αντιπαρέβαλε με τον επαναστατικό αυθορμητισμό των αγωνιζόμενων μαζών.

Η Ρόζα Λούξεμπουργκ ανέπτυξε περαιτέρω αυτές τις θεματικές στην παμφλέτα της, Η Μαζική Απεργία, το Πολιτικό Κόμμα και τα Συνδικάτα, γραμμένη στα 1906, για να εξηγήσει στη Γερμανική εργατική τάξη τη σπουδαιότητα των γεγονότων της προηγούμενης χρονιάς στη Ρωσία. Δείχνει πώς πολλές από τις ιδέες που τέθηκαν θεωρητικά και γενικά στο Οργανωτικά Ζητήματα της Ρωσικής Σοσιαλδημοκρατίας έγιναν χειροπιαστή πραγματικότητα στην τεράστια επαναστατική έκρηξη της Ρωσίας το 1905. Πάνω απ'όλα, αποτελεί έναν πανηγυρισμό της πρωτοβουλίας και της τόλμης με τις οποίες η εργατική τάξη βρίσκει λύσεις σε προβλήματα που μέρδευαν τους θεωρητικούς για δεκαετίες.

Το 1905, έδειξε η Λούξεμπουργκ, ήταν μονάχα η κλιμάκωση πέντε ετών αναταραχής, στα οποία η Ρωσία διαρκώς φλεγόταν από μαζικές απεργίες. Αυτές οι απεργίες ήταν η εξωτερική έκφραση της εσωτερικής ωρίμανσης της ίδιας της επανάστασης. Συχνά άρχιζαν χωρίς καμία προετοιμασία ή και απεργιακά ταμεία και σε αντίθεση με όλα τα προηγούμενα σχέδια δράσης, αντί να ακολουθούν τη συνδικαλιστική οργάνωση, προπορευόντουσαν και της έδιναν μεγάλη ώθηση. Συχνά, επίσης, η άμεση αιτία ήταν ένα μικρό παράπονο• η μαζική απεργία του Γενάρη του 1905 στην Αγία Πετρούπολη που οδήγησε στην πορεία προς τα Χειμερινά Ανάκτορα, άρχισε από την απόλυση δύο εργατών στα εργοστάσια Πουτίλοβ.

Αυτό που ένωνε όλες αυτές τις δράσεις ήταν ο αυθορμητισμός τους. Δεν είχαν κανένα προαποφασισμένο σχέδιο και δεν καλέστηκαν από κανένα κόμμα ή σώμα ηγετών κι έγιναν εφικτές μόνο επειδή η επανάσταση η ίδια είχε αποδεσμεύσει αφάνταστη μέχρι τούδε πρωτοβουλία, κουράγιο και αυτοθυσία μέσα στις μάζες. Μια απόπειρα, σημείωνε η Λούξεμπουργκ, στο τέλος του κινήματος, από την Κεντρική Επιτροπή του ΡΣΔΕΚ, να καλέσει σε γενική απεργία για το άνοιγμα της Δούμας, έπεσε ολωσδιόλου στο κενό.

Εξίσου κεντρική στην κριτική της Λούξεμπουργκ για τις εδραιωμένες προκαταλήψεις της ταξικής πάλης, ήταν η επίθεσή της στο μηχανιστικό διαχωρισμό οικονομικών και πολιτικών αγώνων (μια διχοτόμηση σαφώς υπαρκτή στο Τι να κάνουμε;). Οι Ρώσοι εργάτες δεν συμβιβάστηκαν ούτε με αυτές τις ταξινομήσεις.

Όμως το κίνημα ως σύνολο δεν προχωρά από την οικονομική στην πολιτική πάλη, ούτε ακόμη και το αντίστροφο. Κάθε μεγάλη πολιτική μαζική δράση, αφότου έχει φτάσει στο ύψιστο πολιτικό της σημείο, διασπάται σε μια πληθώρα οικονομικών απεργιών. Και αυτό βρίσκει εφαρμογή όχι μόνο σε καθεμία από τις μεγάλες γενικές απεργίες, μα επίσης στην επανάσταση συνολικά. Με την εξάπλωση, το ξεκαθάρισμα και την εξέλιξη της πολιτικής πάλης, η οικονομική πάλη όχι μόνο δεν υποχωρεί, μα επεκτείνεται, οργανώνεται κι εμπλέκεται σε ίσο βαθμό. Μεταξύ των δύο υπάρχει η πληρέστερη αμοιβαία λειτουργία...

Κάθε νέο ξεκίνημα και κάθε φρέσκια νίκη της πολιτικής πάλης μεταμορφώνεται σε ισχυρή ώθηση για οικονομική πάλη... Και αντίστροφα. Η κατάσταση ασταμάτητης οικονομικής πάλης των εργατών με τους καπιταλιστές, κρατά τη μαχητική τους ενεργητικότητα ζωντανή σε κάθε πολιτική ανάπαυλα...

Με μια λέξη, η οικονομική πάλη είναι ο αναμεταδότης από το ένα πολιτικό κέντρο στο άλλο• η πολιτική πάλη είναι η περιοδική λίπανση του εδάφους για την οικονομική πάλη. Αιτία και αιτιατό εδώ εναλλάσσουν θέσεις διαρκώς• και γι' αυτό ο οικονομικός και ο πολιτικός παράγοντας την περίοδο της μαζικής απεργίας, εξαιρετικά απομακρυσμένοι, πλήρως διαχωρισμένοι ή ακόμη και

αλληλοαποκλειόμενοι, όπως θα τους ήθελε το θεωρητικό σχέδιο, απλώς σχηματίζουν τις δύο συνυφασμένες πλευρές της προλεταριακής ταξικής πάλης στη Ρωσία.[18]

Όπως μπορούμε να δούμε, η παμφλέτα Η Μαζική Απεργία αποτελεί πολεμική κατά του Λένιν. Ακριβώς όπως το οργανωτικό σχέδιο του Λένιν ήταν υποκειμενιστικό, έτσι είναι κι εκείνα αυτών που ψάχνουν να σχεδιάσουν μαζικές απεργίες. Το κύριο ζήτημά της και στα δύο έργα είναι να προειδοποιήσει εναντίον της υπερεκτίμησης των δυνατοτήτων του κόμματος και ειδικά της κομματικής ηγεσίας.

Υπάρχουν πολύ καθορισμένα όρια στην πρωτοβουλία και τη συνειδητή καθοδήγηση. Κατά τη διάρκεια της επανάστασης είναι εξαιρετικά δύσκολο για κάθε καθοδηγητικό όργανο του προλεταριακού κινήματος να προβλέψει και να υπολογίσει ποιες περιπτώσεις και παράγοντες μπορούν να οδηγήσουν σε εκρήξεις και ποιες δεν μπορούν. Ως εκ τούτου επίσης, η πρωτοβουλία και η καθοδήγηση δεν συνίστανται στην έκδοση διαταγών κατά τις διαθέσεις κάποιου, αλλά στην πιο επιτήδεια προσαρμοστικότητα στη δεδομένη κατάσταση και τη στενότερη δυνατή επαφή με τη διάθεση των μαζών.[19]

Δώδεκα χρόνια αργότερα η Ρόζα Λούξεμπουργκ επέστρεφε στις ίδιες ουσιαστικά ιδέες, όταν στο έργο της Η Ρώσικη Επανάσταση επέκρινε τους Μπολσεβίκους για τους περιορισμούς τους στη δημοκρατία.

Η σιωπηρή υπόθεση που υποβόσκει στη θεωρία Λένιν-Τρότσκι για τη δικτατορία είναι αυτή: ότι ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός είναι κάτι για το οποίο μια ετοιμοπαράδοτη φόρμουλα κείται ολοκληρωμένη στην τσέπη του επαναστατικού κόμματος, που χρειάζεται μόνο να εφαρμοστεί ενεργητικά στην πράξη. Τα πράγματα δυστυχώς -ή ίσως ευτυχώς- δεν είναι έτσι... Το σοσιαλιστικό σύστημα της κοινωνίας θα'πρεπε μόνο να είναι και μπορεί μόνο να είναι ένα ιστορικό προϊόν, επιβεβαιωμένο από τη σχολή των δικών του εμπειριών, γεννημένο στην πορεία της πραγματοποίησής του, ως αποτέλεσμα των εξελίξεων της ζωντανής

ιστορίας... Ολόκληρη η μάζα των ανθρώπων πρέπει να πάρει μέρος σε αυτό. Αλλιώς, ο σοσιαλισμός θα θεσπίζεται πίσω από λίγα γραφεία αξιωματούχων από μια ντουζίνα διανοουμένων. [20]

2. Ο ρόλος του κόμματος

Από αυτή την παθιασμένη έμφαση στην αυτενέργεια και την πρωτοβουλία της εργατικής τάξης, που κυριαρχούσε σε όλη την πολιτική της σκέψη και δράση, τι συμπεράσματα άντλησε η Ρόζα Λούξεμπουργκ για το ρόλο και τη φύση του επαναστατικού κόμματος; Για να απαντήσουμε σ' αυτό το ερώτημα είναι καταρχήν απαραίτητο να είμαστε καθαροί όσο αφορά τα συμπεράσματα που δεν άντλησε, καθώς αυτή έχει τόσο συχνά παρερμηνευθεί πάνω σε αυτό το θέμα, από επίδοξους υποστηρικτές και επικριτές εξίσου. Αυτή δεν εισηγήθηκε, όπως έχει συχνά υποδειχθεί, μια θεωρία αμιγώς αυθόρμητης επανάστασης μέσα στην οποία το επαναστατικό κόμμα και η πολιτική ηγεσία δεν παίζουν ρόλο. Αυτό είναι εύκολο να διαπιστωθεί, καθώς ολόκληρη η πολιτική της σταδιοδρομία και πρακτικά καθετί που αυτή έγραψε μαρτυρούν το αντίθετο. Απ'όταν, σχεδόν ως μαθήτριά, εντάχθηκε στο Πολωνικό Προλεταριακό Κόμμα ως το τέλος της ζωής της, υπήρξε πάντα μέλος ενός πολιτικού κόμματος. Πράγματι το SDKPL, οργανωμένο από τον κοντινότερο σύντροφό της Λέο Γιόγκισης, σε συνθήκες παρόμοιες με αυτές της Ρωσίας, ήταν εξαιρετικά σκληρό, συγκεντρωτικό και συνωμοτικό. Στα Οργανωτικά Ζητήματα της Ρωσικής Σοσιαλδημοκρατίας αυτή γράφει πως «η σοσιαλδημοκρατία είναι, κατά κανόνα, εχθρική σε οποιεσδήποτε εκφράσεις τοπικισμού ή φεντεραλισμού***. Πασχίζει να ενώσει όλους τους εργάτες και όλες τις εργατικές οργανώσεις σε ένα μοναδικό κόμμα.» [21]

Στο Μαζική Απεργία αφιέρωσε ένα τμήμα της παμφλέτας στην επιχειρηματολογία για την ανάγκη ενωτικής δράσης μεταξύ συνδικάτων και Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος υπό την ηγεσία του κόμματος. [22] Μετά το 1914 και την κατάρρευση της Δεύτερης Διεθνούς σε σοβινισμό, η Λούξεμπουργκ, όπως κι ο Λένιν, υποστήριξε το χτίσιμο μιας συγκεντρωτικής Διεθνούς, αντιτιθέμενης σε μια ομοσπονδιακή. Στο τέλος του "Η Μπροσούρα

του Γιούνιους” έγραφε στις επισυναπτόμενες θέσεις για τα Καθήκοντα της Διεθνούς Σοσιαλδημοκρατίας:

3. Το κέντρο βάρους της οργάνωσης του προλεταριάτου ως τάξη είναι η Διεθνής. Η Διεθνής αποφασίζει σε καιρό ειρήνης την τακτική που πρέπει να υιοθετείται από τα εθνικά τμήματα για τα προβλήματα του милитарισμού, της αποικιακής πολιτικής, των πολιτικών του εμπορίου και του εορτασμού της Πρωτομαγιάς και τέλος τη συλλογική τακτική που πρέπει να ακολουθείται σε περίπτωση πολέμου.

4. Η υποχρέωση εφαρμογής των αποφάσεων της Διεθνούς προηγείται όλων των άλλων. Εθνικά τμήματα που δεν συμμορφώνονται με αυτήν, θέτουν τον εαυτό τους εκτός της Διεθνούς.[23]

Από αυτό είναι σαφές ότι η Ρόζα Λούξεμπουργκ αναγνώριζε την ανάγκη η εργατική τάξη να καθοδηγείται από ένα επαναστατικό κόμμα, ακριβώς όπως κι ο Λένιν. Ήταν στην αντίληψη του τι είδους κόμμα αυτό έπρεπε να είναι και ποια ήταν τα καθήκοντά του, που βρίσκονταν οι διαφορές της με τον Λένιν. Λόγω της υπέρτατης εμπιστοσύνης της στις ικανότητες των μαχόμενων εργατών, έβλεπε τα πρωτεύοντα καθήκοντα του κόμματος με όρους πολιτικής ηγεσίας, σε αντίθεση με την απεύθυνση εκκλήσεων σε δράση και την πρακτική οργάνωση του αγώνα. «Αντί να σπαζοκεφαλιάζουν με την τεχνική πλευρά, με το μηχανισμό της μαζικής απεργίας, οι σοσιαλδημοκράτες καλούνται να αναλάβουν πολιτική ηγεσία καταμεσής της επαναστατικής περιόδου.»[24]

Ουσιαστικά αυτή είναι μια προπαγανδιστική αντίληψη των καθηκόντων του κόμματος και αυτό έχει επιπτώσεις στο βαθμό συγκεντρωτισμού και πειθαρχίας που απαιτείται από την κομματική οργάνωση. Η αυστηρή πειθαρχία που επιδίωκε ο Λένιν αποσκοπούσε πάνω απ’όλα στο να πετύχει ενότητα στη δράση. Ένα κόμμα που, γενικά μιλώντας, περιόριζε τον εαυτό του στην προπαγάνδα, δε θα’χε καμιά ανάγκη τέτοιου άτεγκτου καθεστώτος• η ελεύθερη διακίνηση ιδεών θα ήταν πολύ πιο σημαντική. Μια από τις καλύτερες απεικονίσεις της διαφοράς μεταξύ Λούξεμπουργκ και Λένιν από αυτήν την άποψη, είναι η αντίθεση των στάσεών τους προς την κομματική διεύθυνση και τη ρουτίνα. Ο Λένιν

εμπλεκόταν πάντα έντονα σε όλες τις λεπτομέρειες της κομματικής οργάνωσης, τα οικονομικά και την προετοιμασία συνεδρίων, αλλά η Λούξεμπουργκ μόλις και μετά βίας λάβαινε μέρος σε αυτά τα ζητήματα στο Πολωνικό είτε στο Γερμανικό κόμμα. Ο βιογράφος της, ο Νετλ, γράφει:

Σε κάποιο στάδιο είχε παρθεί μια επίσημη κομματική απόφαση (από το SDKPL) ότι αυτή δε θα'πρεπε να απασχολεί καθόλου τον εαυτό της με οργανωτικά ζητήματα, ότι δε θα'πρεπε να συμμετέχει σε κανένα από τις επίσημες συνδιασκέψεις ή συνέδρια.[25]

Επίσης, επειδή ο νους της ήταν εστιασμένος στο καθήκον της προπαγάνδας, η διάκριση μεταξύ του κομματικού μέλους που υπόκειται στην πειθαρχία της κομματικής οργάνωσης και των υποστηρικτών ή συμπαθούντων του κόμματος, που ήταν τόσο ζωτική για τον Λένιν, την απασχολούσε πολύ λιγότερο, όπως έδειχνε η προειδοποίησή της κατά «της ανόρθωσης ενός αδιαπέραστου τείχους» ανάμεσα στα κομματικά μέλη και το «άμεσο λαϊκό περιβάλλον» τους.

Γι' αυτό για την Λούξεμπουργκ η επιρροή του κόμματος πάνω στο προλεταριάτο όφειλε να ασκηθεί πρωτευόντως μέσω των ιδεών του, του προγράμματός του και των συνθημάτων του, παρά μέσω της ισχύος της οργάνωσής του ή της δικής του πρωτοβουλίας δράσης, ενώ στον Λένιν αυτά τα δύο στοιχεία ήταν πολύ πιο ισορροπημένα.

Είναι σημαντικό να κρατήσουμε στη σχετικότητα τους αυτές τις διαφορές μεταξύ Λούξεμπουργκ και Λένιν, όσο σπουδαίες κι αν ήταν. Η προσπάθεια που έχει γίνει είναι να σταθεί ο ισχυρισμός ότι η απόκλιση της Λούξεμπουργκ από τον Λένιν για τη φύση του κόμματος την ξεχώρισε κατά κάποιο τρόπο θεμελιωδώς από το κύριο ρεύμα του επαναστατικού μαρξισμού τον εικοστό αιώνα –ότι αυτή εκπροσωπούσε μια δημοκρατική, σχεδόν φιλελεύθερη, έκδοση του μαρξισμού αντιτιθέμενη με τη δικτατορική αδιαλλαξία του Λένιν. Ο Μπέρτραμ Ντ. Βολφ, ένας από τους βασικούς υποστηρικτές αυτής της άποψης, γράφει στην εισαγωγή του στο “Η Ρωσική Επανάσταση και ο Μαρξισμός και Λενινισμός;”:

Αν και αυτοί [Λένιν και Λούξεμπουργκ] αποκαλούνταν κι οι δυο «επαναστάτες» σοσιαλιστές, τα αποκλίνοντα ταπεραμέντα τους και οι διαφοροποιημένες στάσεις τους για τη φύση της σοσιαλιστικής ηγεσίας, την κομματική οργάνωση και την πρωτοβουλία και αυτενέργεια της εργατικής τάξης, τους κράτησαν εκ διαμέτρου αντίθετους.[26]

Το επιχείρημα εδώ είναι ότι οι ενστάσεις της Λούξεμπουργκ στον «υπερσυγκεντρωτισμό» του Λένιν ήταν θεμελιώδεις, ενώ η συμφωνία τους ως επαναστάτες σοσιαλιστές ήταν κάτι τυχαίο ή επιφανειακό. Όμως αυτό είναι χονδροειδής διαστρέβλωση, διαπραγμένη έτσι ώστε να κατατάξει την Ρόζα Λούξεμπουργκ στην ιδεολογική μάχη του ψυχρού πολέμου****. Διαψεύδεται τελεσίδικα από το ίδιο το ντοκουμέντο που παρουσιάζει ο Βολφ ως το κύριο αποδεικτικό του στοιχείο, την Ρωσική Επανάσταση (της Λούξεμπουργκ).[27]

Οι Μπολσεβίκοι έδειξαν ότι είναι ικανοί για όλα όσα ένα αυθεντικά επαναστατικό κόμμα μπορεί να συνεισφέρει μέσα στα όρια των ιστορικών δυνατοτήτων... Δεν είναι ζήτημα αυτού ή του άλλου δευτερεύοντος προβλήματος τακτικής, αλλά της ικανότητας του προλεταριάτου για δράση, της δύναμης να δράσει, της θέλησης για την ισχύ του σοσιαλισμού ως τέτοια. Σε αυτό ο Λένιν κι ο Τρότσκι και οι φίλοι τους ήταν οι πρώτοι, εκείνοι που τράβηξαν μπροστά ως ένα παράδειγμα για το παγκόσμιο προλεταριάτο• είναι ακόμη οι μόνοι ως τώρα που μπορούν να κραυγάζουν μαζί με τον Χούτεν*****«Εγώ τόλμησα».

Αυτό είναι το ουσιαστικό και ανθεκτικό στοιχείο στην Μπολσεβίκικη πολιτική. Με αυτή την έννοια τους ανήκει η αθάνατη ιστορική υπηρεσία ότι μπήκαν επικεφαλής του διεθνούς προλεταριάτου με την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας και την πρακτική τοποθέτηση του προβλήματος της υλοποίησης του σοσιαλισμού και του σθεναρού προχωρήματος στο ξεκαθάρισμα λογαριασμών μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας σε ολόκληρο τον κόσμο. Στη Ρωσία το πρόβλημα μπορούσε μόνο να τεθεί. Δε μπορούσε να λυθεί στη Ρωσία. Και με αυτήν την έννοια, το μέλλον ανήκει παντού στον Μπολσεβικισμό.[28]

Επιπλέον, μέσα σε λίγους μήνες από τη συγγραφή αυτών των λέξεων η Λούξεμπουργκ δεσμεύτηκε στην πιο χειροπιαστή μορφή πρακτικής αλληλεγγύης στον Λένιν με το να συμμετάσχει στην ίδρυση του Γερμανικού Κομμουνιστικού Κόμματος.[29]

Η Ρόζα Λούξεμπουργκ υπήρξε μια στοχάστρια μεγάλου αναστήματος και ανεξαρτησίας. Ως τέτοια, αναπόφευκτα διαφοροποιήθηκε από τον Λένιν πάνω σε πολλά σημεία θεωρίας και τακτικής• αλλά αυτό που μοιραζόταν με τον Λένιν -ολοκληρωτική στράτευση στον επαναστατικό μαρξισμό και τη διεθνή ταξική πάλη του προλεταριάτου- ήταν πολύ πιο θεμελιώδεις. Διαμάχονταν σφοδρά, ναι, αλλά μέσα σε ένα κοινό πλαίσιο και καθόλου με τον τρόπο που αμφότεροι πολεμούσαν τον Μπέρνσταϊν και τον ύστερο Κάουτσκι. Μόνο στη βάση μιας κατανόησης αυτού του κοινού πλαισίου, της κοινής τους αφετηρίας, μπορούν να γίνουν αντιληπτές και να εκτιμηθούν κατάλληλα οι διαφωνίες τους για τη φύση και το ρόλο του κόμματος.

3. Το υπόβαθρο των απόψεων της Λούξεμπουργκ

Εάν, όπως έχουμε ισχυριστεί, ο Λένιν και η Λούξεμπουργκ ξεκινούσαν από τις ίδιες θεμελιώδεις προϋποθέσεις, πώς τότε πρέπει να εξηγηθούν οι πολύ πραγματικές τους διαφορές στο ζήτημα του κόμματος; Εξηγήσεις με όρους ταμπεραμέντου της Λούξεμπουργκ δε μας πηγαίνουν πολύ μακριά. Οποιαδήποτε ιδιοσυγκρασιακή αποστροφή κι αν αυτή ένιωθε για τις μεθόδους του Λένιν, ήταν μια αρκετά πειθαρχημένη επαναστάτρια για να υπερβεί τα προσωπικά της συναισθήματα αν το θεωρούσε πολιτικά αναγκαίο, ακριβώς όπως ο Τρότσκι έκανε το 1917. Ακόμη λιγότερο μπορούν να αποδοθούν σε κάποια διανοητική αδυναμία από μέρους της, καθώς λίγη υπερβολή υπήρχε στην περιγραφή του Φραντς Μέρινγκ γι'αυτήν ως: «η λαμπρότερη διανοούμενη μεταξύ όλων των επιστημονικών κληρονόμων των Μαρξ και Ένγκελς».[30]

Οι αληθινές ρίζες των διαφορών της Λούξεμπουργκ με τον Λένιν εντοπίζονταν στις πολύ διαφορετικές ιστορικές καταστάσεις στις οποίες αυτοί λειτουργούσαν. Παρόλο που τόσο τα Οργανωτικά Ζητήματα της Ρωσικής Σοσιαλδημοκρατίας όσο και το Μαζική Απεργία πραγματεύονταν το Ρωσικό εργατικό κίνημα, είναι καθαρό

ότι η Λούξεμπουργκ έγραφε με το βλέμμα έντονα προσανατολισμένο στη Γερμανική κατάσταση και με τη Γερμανική εμπειρία κατά νου. Στο Μαζική Απεργία αυτός ο προσανατολισμός είναι προφανής, μα ακόμη και στο προηγούμενο έργο βρίσκουμε πως όταν αυτή θέλει ένα στέρεο παράδειγμα των κινδύνων του υπερσυγκεντρωτισμού και των συντηρητικών τάσεων της ηγεσίας, είναι στην Γερμανική Σοσιαλδημοκρατία και την προσαρμογή της στον κοινοβουλευτισμό που ανατρέχει.[31] Πάνω απ'όλα, ήταν η Γερμανική κατάσταση που μορφοποίησε την αντίληψή της για το κόμμα• και οι συνθήκες που αντιμετώπιζαν το Γερμανικό και Ρωσικό εργατικό κίνημα δύσκολα θα μπορούσαν να είναι πιο ανόμοιες.

Πρώτα απ'όλα, ερχόμενη στη Γερμανία η Λούξεμπουργκ εντάχθηκε σε ένα ήδη υπαρκτό μαζικό κόμμα -το μεγαλύτερο, πιο επιτυχημένο σοσιαλιστικό κόμμα που είχε δει ο κόσμος- με εκατοντάδες χιλιάδες μέλη, χιλιάδες τοπικές οργανώσεις, περίπου ογδόντα καθημερινές εφημερίδες και αρκετές δεκαετίες αγώνων πίσω του. Ο Λένιν, ωστόσο, είχε να οικοδομήσει ένα κόμμα από το μηδέν. Έτσι, ενόσω ο Λένιν έπρεπε να πάρει πολύ σοβαρά όλα τα πρακτικά (και γι'αυτό τα θεωρητικά) προβλήματα οργάνωσης, την αποτελεσματικότητα και τον επαγγελματισμό, η Λούξεμπουργκ μπορούσε να τα παίρνει όλα αυτά για δεδομένα. Το πώς ακριβώς το κόμμα θα'πρεπε να οργανωθεί, ποτέ δεν αποτέλεσε θέμα στο SPD και δεν υπάρχει καμία απολύτως απόδειξη ότι αυτή σκέφτηκε ποτέ στα σοβαρά τις λεπτομέρειες της οργάνωσης. Από αυτήν την άποψη η διαφορά με τον Λένιν δε θα μπορούσε να είναι μεγαλύτερη.

Κατά δεύτερο λόγο, υπήρχε το γεγονός ότι το SPD, μαζί και τα συνδεδεμένα συνδικάτα του, είχαν ήδη φτάσει σε ένα προχωρημένο στάδιο γραφειοκρατικοποίησης, μέσα σε αυτό που αποτελούσε την πατρίδα της γραφειοκρατίας και της ευταξίας [το Γερμανικό κράτος -ΣτΜ]. Όπως έχουμε ήδη σημειώσει σε αυτή τη μελέτη, το Γερμανικό εργατικό κίνημα συντηρούσε ένα τεράστιο στρώμα προνομιούχων και μόνιμων αξιωματούχων, των οποίων το παρασύνθημα «οργάνωση» εξυπηρετούσε ως διηνεκές άλλοθι για την αποφυγή δράσης: είτε (υποτίθεται πως) η οργάνωση δεν ήταν ακόμη αρκετά δυνατή για δράση, είτε η δράση (υποτίθεται πως) μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τις οργανώσεις. Αυτό η Ρόζα

Λούξεμπουργκ το είδε πιο καθαρά και πιο νωρίς από κάθε άλλο μαρξιστή, σίγουρα πολύ πριν από τον Λένιν, κι αντέδρασε σθεναρά. Ήταν γιατί αποσκοπούσε στο να διαπεράσει αυτό το μεγάλο τέλμα της συντηρητικής αξιωματουχοκρατίας που παρακινούσε τόσο έντονα την αυθόρμητη δημιουργικότητα των μαζών.

Επιπλέον, ήταν ακριβώς ο αυθορμητισμός και η πάλη που έλειπαν από το Γερμανικό εργατικό κίνημα. Το επίπεδο απεργιακής δραστηριότητας στη Γερμανική εργατική τάξη τα πρώτα χρόνια του αιώνα ήταν πολύ χαμηλό. Τα έξι χρόνια από το 1900 ως το 1905 υπήρχε ένας μέσος όρος 1.171 απεργιών ανά έτος, εμπλέκοντας ένα μέσο όρο 122.606 απεργών ανά έτος (που θέτει το μέσο όρο των εργατών ανά απεργία σε μόνο 104). [32] Ας συγκρίνουμε αυτή την καταγραφή με τα νούμερα στη Ρωσία όπου, με μια πολύ μικρότερη εργατική δύναμη, υπήρχαν 87.000 απεργοί το 1903• 2.863.000 το 1905 (1.843.000 από τους οποίους εμπλεκόμενοι σε πολιτικές απεργίες)• και 550.000 πολιτικοί απεργοί το 1912. [33] Από αυτό μπορούμε να δούμε ότι το κίνημα των Γερμανών εργατών, μ'όλο το μεγάλο του σοσιαλιστικό κόμμα και τις υπέροχες οργανώσεις του, ήταν σχετικά αδύναμο και παθητικό στον στοιχειακό ταξικό αγώνα κατά των εργοδοτών, ενώ στη Ρωσία, όπου δεν υπήρχε κανένα μαζικό κόμμα και όπου η συνδικαλιστική οργάνωση ήταν πρακτικά ανύπαρκτη, οι εργάτες πάλευαν σε μεγάλες μάχες κατά και των αφεντικών και του κράτους. Ήταν στη φύση μιας επαναστάτριας σαν τη Ρόζα Λούξεμπουργκ, όπως ακριβώς ήταν στη φύση του Λένιν, να βάζει όλη την έμφαση σε αυτό το στοιχείο-κλειδί που φαινόταν να λείπει από την κατάσταση –που για αυτήν ήταν ο αυθορμητισμός και η μαζική δράση από τα κάτω. Έτσι, ο Λένιν, παίρνοντας τον αυθορμητισμό ως δεδομένο, μπορούσε να γράφει «Δώστε μας μια οργάνωση επαναστατών και θα αναποδογυρίσουμε τη Ρωσία», ενώ η Λούξεμπουργκ έλεγε, κατ'ουσίαν, «Δώστε μας τον αυθορμητισμό των μαζών και θα έχουμε την επανάσταση.»

Επιπρόσθετα σε αυτούς τους γενικούς παράγοντες, η Λούξεμπουργκ επηρεαζόταν επίσης από τη συγκεκριμένη κατάσταση μέσα στο SPD. Το προφανές πρώτο βήμα προς την οικοδόμηση ενός γνήσιου

επαναστατικού κόμματος στη Γερμανία θα έπρεπε να είναι ο σχηματισμός μιας φράξιας μέσα στο SPD. Όμως αυτό θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο, καθώς αυτή θα είχε πολύ λίγη υποστήριξη για τις απόψεις της -ακόμη κι ο Λένιν δε θα υποστήριζε ένα τέτοιο τόλμημα πριν τον Αύγουστο του 1914. Το κύρος των δύο μεγάλων ηγετών του κόμματος, του Κάουτσκι ως θεωρητικού και του Μπέμπελ ως πρακτικού οργανωτή, ήταν πελώριο -πολύ μεγαλύτερο από εκείνο του Πλεχάνοβ, της μόνης συγκρίσιμης μορφής στη Ρωσία- και την επιρροή που η Λούξεμπουργκ όντως είχε στο Γερμανικό κίνημα την όφειλε, τουλάχιστον εν μέρει, στην ανοχή τους απέναντί της και στο γεγονός ότι ως το 1910 ήταν στραμμένη προς τον Κάουτσκι. Αυτό που η Ρόζα περισσότερο χρειαζόταν ήταν μια συμμαχία με το κέντρο του κόμματος για να πολεμήσει την απειλή του Μπερνσταϊνισμού.

Τέλος, υπήρχε το γεγονός ότι η ύπαρξη μιας φράξιας εγείρει πάντα χωρίς εξαίρεση το ζήτημα μιας διάσπασης και σε αυτό η Ρόζα Λούξεμπουργκ ήταν τελείως ενάντια. Πάνω σ' αυτό, είναι πιθανό να ήταν επηρεασμένη από τη μοίρα του Ανεξάρτητου Σοσιαλιστικού Κόμματος, μιας αρκετά μεγάλης ομάδας επαναστατών που διασπάστηκαν από το SPD στα 1891, κατηγορώντας το για ρεφορμισμό. Αυτό [το κόμμα -ΣτΜ] είχε μια πολύ μικρή διάρκεια ζωής πριν την πλήρη εξαφάνισή του. Μέχρι και το Γενάρη του 1917 η Λούξεμπουργκ επιχειρηματολογούσε ακόμη εναντίον μιας διάσπασης:

*Όσο αξιέπαινη και κατανοητή η ανυπομονησία κι η πικρία που οδηγεί τόσα πολλά από τα καλύτερα στοιχεία να αφήσουν το κόμμα σήμερα, η φυγή παραμένει φυγή. Είναι μια προδοσία των μαζών που, ξεπουλημένες στην αστική τάξη, σφαδάζουν και ασφυκτιούν από τον στραγγαλισμό των Σάιντεμαν και Λέγκκιεν*****. Μπορεί κάποιος να αποχωρεί από μικρές σέκτες όταν δεν του ταιριάζουν πια, ώστε να ιδρύσει καινούργιες σέκτες. Δεν είναι τίποτε άλλο από ανώριμη φαντασίωση να θέλεις να απελευθερώσεις τη μάζα του προλεταριάτου από αυτόν τον βαρύ και τρομερό ζυγό της αστικής τάξης με μιαν απλή αποχώρηση, πιστεύοντας ότι έτσι θέτεις ένα τολμηρό παράδειγμα. Η απόρριψη από κάποιους των καρτών μέλους σαν μια ψευδαίσθηση απελευθέρωσης δεν είναι τίποτε άλλο από*

μια ψευδαίσθηση που έχει δημιουργηθεί στο κεφάλι του, ότι ενυπάρχει δύναμη σε μια κάρτα μέλους. Και τα δύο είναι διαφορετικοί πόλοι του οργανωτικού κρετινισμού, της δομικής ασθένειας της παλιάς Γερμανικής Σοσιαλδημοκρατίας.[34]

4. Η δύναμη και οι αδυναμίες της θέσης της

Έχουμε δείξει πώς η έμφαση της Λούξεμπουργκ στον αυθορμητισμό και η αντίληψή της για το ρόλο του κόμματος διέπονταν από τη συγκεκριμένη ιστορική κατάσταση, αλλά η εξήγηση δεν αποτελεί δικαιολόγηση. Είναι αναγκαίο να κάνουμε επίσης μια εκτίμηση των απόψεών της, αναφορικά με τη δυνατότητά τους να λύσουν τα προβλήματα που αντιμετώπιζε η εργατική τάξη στην πάλη της για την εξουσία. Θα έπρεπε να ξεκινήσουμε εκθέτοντας τις αρετές της, καθώς οι ιδέες της απορρίπτονται συχνά από μαρξιστές, μόνο και μόνο στη βάση του κύρους του “Τι να κάνουμε;”.

Η Ρόζα Λούξεμπουργκ είχε δίκιο ότι τα σημαντικότερα προχωρήματα στο πεδίο των τακτικών και των μεθόδων πάλης του προλεταριάτου δεν επινοούνται από καμία κεντρική επιτροπή ή ηγεσία, μα ανακαλύπτονται και δημιουργούνται από τους ίδιους τους εργάτες μέσα στη φωτιά της μάχης. Αυτό έχει φανεί ξανά και ξανά, τόσο σε μεγάλη κλίμακα, με την αυθόρμητη δημιουργία ενός νέου τύπου κράτους (η Παρισινή Κομμούνα• τα Ρωσικά σοβιέτ), όσο και μ’έναν παρόμοιο τρόπο στις καταλήψεις εργοστασίων και την επινόηση των κινητών απεργιακών φρουρών (Βρετανοί ανθρακωρύχοι και οικοδόμοι στα 1972).

Είχε δίκιο ότι η ταξική πάλη σε πλήρη εξέλιξη δεν επιτρέπει τον μηχανιστικό διαχωρισμό του οικονομικού και του πολιτικού και οι διατυπώσεις της πάνω σε αυτό το ζήτημα στο Μαζική Απεργία είναι μακράν πιο διαλεκτικές από μερικά αφηρημένα σχήματα στο “Τι να κάνουμε;”. Και πάλι οι πρόσφατοι αγώνες της Βρετανικής εργατικής τάξης φωτίζουν αυτό το σημείο θαυμάσια. Η ύπαρξη του Νόμου Εργοστασιακών Σχέσεων των Τόρις και το πάγωμα μισθών στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του ’70, σήμαινε πως αμιγώς συνδικαλιστικές, οικονομικές διεκδικήσεις όπως οι αγώνες των λιμενεργατών κατά της μεταφοράς με κοντέινερ στα 1972, η απεργία για συνδικαλιστική αναγνώριση στο εργοστάσιο

Con-Mech στα 1973 και η απεργία των ανθρακωρύχων στα 1974, μετατράπηκαν αναπόφευκτα σε μαζικούς πολιτικούς αγώνες κατά του νόμου και της κυβέρνησης. Πράγματι, αφού οι μοντέρνες καπιταλιστικές κυβερνήσεις είναι σήμερα όλο και πιο αναγκασμένες να επεμβαίνουν στη βιομηχανία και να κάνουν κέντρο της όλης στρατηγικής τους τον περιορισμό των μισθών, ο πολιτικός κι ο οικονομικός αγώνας της εργατικής τάξης είναι στενότερα από ποτέ συνδεδεμένοι και αυτή η πλευρά της σκέψης της Λούξεμπουργκ γίνεται αυξανόμενα συναφής [με την πραγματικότητα -ΣτΜ].

Η Λούξεμπουργκ είχε δίκιο να προειδοποιεί για τις εγγενείς συντηρητικές τάσεις στην κορυφή σοσιαλιστικών κομμάτων κι ακόμη και μέσα στα κόμματα συνολικά, οι οποίες παράγονται λόγω απομόνωσης απ' τις δυναμικές πιέσεις που δρουν αδιόρατες στα βάθη της εργατικής τάξης. Ο ίδιος ο Λένιν, όπως έχουμε δει, το βίωσε αυτό μέσα στο Μπολσεβίκικο κόμμα στα 1905, όσο και στα 1917. Ένας σύγχρονος μαρξιστής, ο Ντάνκαν Χάλας, έχει εξηγήσει με σαφήνεια πώς μπορεί αυτό να συμβεί μέχρι και σε εργοστασιακό επίπεδο:

Μερικές φορές συμβαίνει ακόμη και οι καλύτεροι αγωνιστές να βρίσκουν τους εαυτούς τους προσπερασμένους από τα γεγονότα και να καταλαμβάνουν, για ένα μικρότερο ή μεγαλύτερο διάστημα, μια θέση στα δεξιά από εργάτες προηγουμένως αδρανείς. Η εμπειρία είναι γνωστή σε ενεργούς συνδικαλιστές της βάσης. Συνθήματα κι αιτήματα που χτες ήταν αποδεκτά μόνο από τους πιο συνειδητούς ανθρώπους, μπορούν αρκετά ξαφνικά να γίνουν πολύ περιορισμένα για την πλειοψηφία, όταν ένας αγώνας αναπτυχθεί πέρα από το αναμενόμενο σημείο. Αναπότρεπτα, η μεγαλύτερη πείρα και γνώση των ακτιβιστών επιφέρει έναν ορισμένο κίνδυνο, κανονικά μέτριο, που όμως, σε μια ραγδαία μεταβαλλόμενη κατάσταση, μπορεί μερικές φορές να αποτελέσει πραγματικό εμπόδιο στην πρόοδο.[35]

Είχε επίσης δίκιο να αντιτάσσει στην αντίληψη του Λένιν για την εισαγωγή του σοσιαλισμού στην εργατική τάξη «από τα έξω», τον πελώριο ρόλο και τα επιτεύγματα του αυθορμητισμού. Το

κόμμα δεν είναι ούτε η πηγή όλης της σοφίας ούτε ο παντοδύναμος διευθύνων σύμβουλος της ταξικής πάλης και υπάρχει ένα στοιχείο αλήθειας στην κατηγορία ότι ο Λένιν λύγιζε το κλωνί υπερβολικά προς την κατεύθυνση του βολονταρισμού (αν και, όπως έχουμε δείξει, αυτό ήταν επίσης, με μια έννοια, το μεγάλο του επίτευγμα).

Κατ'αυτόν τον τρόπο, σε μια σειρά σημείων, η Ρόζα Λούξεμπουργκ ήταν κοντύτερα σε μια σωστή μαρξιστική ανάλυση απ'ότι ήταν ο Λένιν του 1901-04. [36] Δυστυχώς η αντίληψή της επίσης περιλάμβανε αποφασιστικές αδυναμίες που εκτέθηκαν καθαρά στην πορεία της ιστορίας. Είναι εύκολο να δούμε το μονόπλευρο των απόψεών της για τον αυθορμητισμό των μαζικών απεργιών. Ενώ τέτοιες απεργίες μπορούν -και συχνά το κάνουν- να ξεσπάσουν αυθόρμητα, τα πράγματα δεν είναι συνέχεια έτσι κι ούτε αυτό είναι πάντα πλεονέκτημα. Η Βρετανική Γενική Απεργία του 1926 το αποδεικνύει καλά. Όλη η δύναμη, η ενέργεια και η πρωτοβουλία για την απεργία ήρθε από τα κάτω, μα η απεργία ήταν σχεδιασμένη και καλεσμένη από την ηγεσία, το Γενικό Συμβούλιο της TUC* και, το πιο σημαντικό, ανακλήθηκε αποτελεσματικά από εκείνη την ηγεσία την κρίσιμη στιγμή. Τους μήνες πριν την απεργία, η Βρετανική άρχουσα τάξη προετοιμαζόταν πολύ προσεκτικά, εξίσου πολιτικά και στρατιωτικά, για την αναμέτρηση. Ξεκάθαρα, σε εκείνη την κατάσταση η μαρξιστική κριτική έπρεπε να προσανατολιστεί όχι στην ιδέα ότι η απεργία μπορούσε να σχεδιαστεί, αλλά εναντίον του Γενικού Συμβουλίου για την αποτυχία να σχεδιάσει και να προετοιμάσει επαρκώς, όταν ήταν γνωστό ότι ο εχθρός το έκανε. Όμως, αυτό ήταν ένα σχετικά μικρό λάθος, που η Λούξεμπουργκ ήταν άνετα ικανή να διορθώσει. [37] Πολύ σπουδαιότερο είναι το γεγονός ότι η στρατηγική της απέτυχε στην πολυσήμαντη δοκιμασία της ίδιας της Γερμανικής επανάστασης.

Κατά την πολυαναμενόμενη Γερμανική επανάσταση του 1918-19 η Ένωση Σπάρτακος της Ρόζας Λούξεμπουργκ (αρχικά σχηματισμένη ως μια φράξια μέσα στο SPD το 1916) αποδείχθηκε η μοναδική συνεπώς επαναστατική δύναμη στη Γερμανία. Μολαταύτα ήταν πολύ αδύναμη σε αριθμούς, πείρα και οργανωτική συνοχή για να επηρεάσει αποφασιστικά τα γεγονότα. Αντίθετα, παράδερνε

συνέχεια μέσα στην επαναστατική θύελλα, ανίκανη να διαμορφώσει μια συνεκτική στρατηγική διαφορετική από τα επανειλημμένα καλέσματα για μαζική δράση και για τη μεταβίβαση όλης της εξουσίας στα συμβούλια των εργατών και των στρατιωτών. **Ο Ράντεκ, παρών ως απεσταλμένος από τη Ρωσία, ανέφερε ότι στην έναρξη της επανάστασης οι Σπαρτακιστές δεν είχαν πάνω από πενήντα οργανωμένους ανθρώπους στο Βερολίνο [38] και μέχρι και στη Συνδιάσκεψη στην οποία η Ένωση Σπάρτακος ίδρυσε το Γερμανικό Κομμουνιστικό Κόμμα, ένιωθε υποχρεωμένος να σχολιάσει: «Ακόμη δεν αισθανόμουν πως είχα μπροστά μου ένα κόμμα.»[39]**

Μέχρι και ο πιο ένθερμος κι αβασάνιστος υποστηρικτής της Ρόζας Λούξεμπουργκ, ο Πάουλ Φρέλιχ, επιβεβαιώνει αυτή την εικόνα αδυναμίας (αν και δεν αναγνωρίζει την βλαβερή επίδραση αυτής της αδυναμίας στη στρατηγική): «Όταν η επανάσταση ήρθε, η Ένωση Σπάρτακος ήταν μονάχα μια ομοσπονδία τοπικών ομάδων που υπήρχαν σε σχεδόν όλες τις μεγαλύτερες πόλεις κι όχι ακόμη ένα πολιτικό κόμμα.» [40] Επιπρόσθετα υπέφερε από όλες τις «παιδικές ασθένειες» μιας νεαρής οργάνωσης. Η Λούξεμπουργκ και η Εκτελεστική παραμερίστηκαν από μια σοβαρή πλειοψηφία στην ιδρυτική συνδιάσκεψη του KPD, πάνω στο ερώτημα της συμμετοχής στις εκλογές για την Εθνοσυνέλευση. (Οι Μπολσεβίκοι είχαν ξεφορτωθεί τέτοιου είδους υπεραριστερισμό μια δεκαετία πριν τη δοκιμασία του 1917.) Ανίκανη να έχει ουσιαστικό αντίκτυπο μέσα στα εργατικά συμβούλια, η Ένωση Σπάρτακος αναγκάστηκε σε μια ασταθή συμμαχία με το USPD (Ανεξάρτητοι Σοσιαλδημοκράτες, που είχαν διασπαστεί από το SPD το 1917) και τους Επαναστάτες Εμποροϋπαλλήλους και έπειτα έπρεπε να προσπαθεί να απεμπλακεί όταν οι τελευταίοι ταλαντεύτηκαν. Στο τέλος, παρά τα λόγια στο πρόγραμμά του ότι: «Η Ένωση Σπάρτακος δε θα αναλάβει ποτέ κυβερνητική εξουσία, εκτός αν αυτό συμφωνεί με τη σαφή και πρόδηλη επιθυμία της μεγάλης πλειοψηφίας των προλεταριακών μαζών στη Γερμανία», [41] παρασύρθηκε από τα γεγονότα και οδηγήθηκε σε μια απελπιστικά πρόωρη εξέγερση που κατέληξε στη συντριβή της επανάστασης και στη δολοφονία των Λούξεμπουργκ και Λίμπκνεχτ.

Η Λούξεμπουργκ αδιαμφισβήτητα είχε συνείδηση των λαθών που

γίνονταν, αλλά ήταν ανίσχυρη να τα εμποδίσει. Έτσι, η αποτυχία της να συνδέσει τους προχωρημένους εργάτες σε ένα πειθαρχημένο ανεξάρτητο κόμμα πρωτοπορίας, τελικά της κόστισε τη ζωή της. Το ότι δεν είχε ξεκινήσει αυτήν την αποστολή όπως είχε ο Λένιν στα 1903, οφειλόταν ίσως σε αναπόδραστους ιστορικούς παράγοντες, αλλά το ότι αυτό δεν έγινε αργότερα ήταν εν μέρει μια συνειδητή απόφαση. Ο Νετλ καταγράφει ότι: «Οι ηγέτες του Σπάρτακου αποφάσισαν εσκεμμένα να παρακάμψουν κάθε συστηματική προσπάθεια δημιουργίας μιας οργάνωσης το 1918. Θεωρούσαν ότι οι επαναστατικές δυνατότητες την καθιστούσαν άσκοπη σπατάλη ενέργειας.»[42]

Το άλλο μεγάλο ελάττωμα στη στρατηγική της Λούξεμπουργκ ήταν η από μέρους της υποτίμηση της ικανότητας των ρεφορμιστών ηγετών να συγκρατήσουν και να αποπροσανατολίσουν την εργατική τάξη. Παρόλο που υπήρξε η πρώτη που συνέλαβε τις θεωρητικές επιπτώσεις του Μπερνσταϊνισμού και την παθητικότητα του Καουτσκικού κέντρου, ωστόσο απέτυχε να προβλέψει την παραλυτική και διχαστική επίδραση που αυτές οι τάσεις θα είχαν στην εργατική τάξη, ακόμη και καταμεσής των μαζικών δράσεων που λαχταρούσε. Στα 1913 έγραφε: «Ηγέτες που διστάζουν σίγουρα θα παραμεριστούν από τις εφορμούσες μάζες.» [43]

Όμως στην πραγματικότητα αυτό δεν αποδείχθηκε τόσο απλό. Αντίθετα, οι σοσιαλδημοκράτες στάθηκαν ικανοί να εκμεταλλευτούν την από καιρό καθιερωμένη αφοσίωση εκατομμυρίων εργατών για να σαμποτάρουν την επανάσταση. Ήταν εξαιτίας της αποτυχίας της να αδράξει αυτό το πρόβλημα αρκετά νωρίς, που η Λούξεμπουργκ δεν είδε την ανάγκη να παλέψει τον οπορτουνισμό οργανωτικά –δηλαδή, με διατάξεις στο κομματικό καταστατικό, με διάσπαση κλπ- όσο και μέσω της πολιτικής διαμάχης.

5. Οι θεωρητικές ρίζες των σφαλμάτων της

Έχουμε ήδη υποδείξει το υπόβαθρο των απόψεων της Λούξεμπουργκ και μπορεί κανείς να δει πώς μαζί η δύναμη κι οι αδυναμίες της θέσης της ήταν ιστορικά εξαρτημένες. Όμως τι γίνεται με τις θεωρητικές ρίζες των σφαλμάτων της; Για την πηγή αυτών των λαθών πρέπει να στραφούμε σε δύο αλληλένδετες περιοχές της

σκέψης της: την ανάλυσή της για τη διαδικασία με την οποία το προλεταριάτο αναπτύσσει την επαναστατική του συνείδηση και την σύλληψή της για τη δυναμική της ίδιας της επανάστασης.

Για την επικρατούσα τάση της σοσιαλδημοκρατίας, η συνείδηση βλεπόταν ως αναπτυσσόμενη μέσω μιας αρμονικής διαδικασίας σταδιακής συσσώρευσης χωρίς αντιφάσεις και χωρίς ποσοτικά άλματα. Η έμφαση της Λούξεμπουργκ στον αυθορμητισμό των μαζών την τοποθετούσε μακρύτερα από όλους τους δυτικούς μαρξιστές απ' αυτή την ορθόδοξη άποψη, αλλά ακόμη δεν είχε σπάσει τελείως τον κύκλο. Δεν ήταν ότι υπερεκτιμούσε τα ύψη στα οποία οι εργάτες μπορούσαν να φτάσουν αυθόρμητα, μα ότι υπερεκτιμούσε την ομαλότητα με την οποία αυτή η διαδικασία μπορούσε να επέλθει. Αναγνώριζε καθαρά ότι μερικοί εργάτες είναι πιο ικανοί και θαρραλέοι από άλλους κι ότι μερικοί έχουν ένα ψηλότερο επίπεδο σοσιαλιστικής συνείδησης από άλλους. Αυτό που δεν κατανοούσε πλήρως ήταν πως μεταξύ του επαναστάτη εργάτη που επιθυμεί να ανατρέψει τον καπιταλισμό και τον λιγότερο προχωρημένο εργάτη που επιθυμεί να βελτιώσει τις συνθήκες του μέσα στον καπιταλισμό, υπάρχει μια ορισμένη αντίφαση (ωστόσο όχι μια ανεπίλυτη αντίφαση)• και ότι στη βάση αυτής της αντίφασης ανακύπτουν κόμματα που ισχυρίζονται ότι είναι κόμματα της εργατικής τάξης, μα που στ'αλήθεια λειτουργούν ως μεσάζοντες των αστών μέσα στο εργατικό κίνημα.

Ήταν εξαιτίας αυτού του κενού στη θεωρία της που απέτυχε να δει την αναγκαιότητα οργάνωσης των προχωρημένων επαναστατών εργατών ξεχωριστά και ανεξάρτητα, ούτως ώστε να αυξήσουν την επιρροή τους μέσα στην τάξη συνολικά και να εξοπλιστούν για την πάλη κατά των επιρροών του οπορτουνισμού και του ρεφορμισμού στην τάξη. Η υποτίμησή της για τις αρνητικές επιδράσεις των κακών ηγετών επίσης προκύπτει απ' αυτήν την πηγή. Γιατί αν η εργατική τάξη ριζοσπαστικοποιούταν όχι μόνο αυθόρμητα αλλά και ομοιόμορφα, τότε όντως «ηγέτες που διστάζουν θα παραμερίζονταν από τις εφορμούσες μάζες».[44]

Όσο για την αντίληψη της Λούξεμπουργκ για την επανάσταση, ένα σχόλιο του Τόνι Κλιφ μπορεί να εξυπηρετήσει ως σημείο αφετηρίας:

Ο κύριος λόγος για την από πλευράς Ρόζας Λούξεμπουργκ υπερεκτίμηση του παράγοντα του αυθορμητισμού και την υποεκτίμηση του παράγοντα της οργάνωσης, πιθανώς έγκειται στην αναγκαιότητα για τον τονισμό του αυθορμητισμού ως το πρώτο βήμα σε όλες τις επαναστάσεις, μπροστά στο καθήκον της άμεσης πάλης κατά του ρεφορμισμού. Από αυτό το ένα μόνο στάδιο στην πάλη του προλεταριάτου, εκείνη γενικεύει υπερβολικά πλατιά ώστε να συμπεριλάβει την πάλη συνολικά.[45]

Μπορούμε αυτό να το αναπτύξουμε παραπέρα λέγοντας ότι η Λούξεμπουργκ έτεινε να ταυτίζει τη μαζική απεργία (που συχνά συμπίπτει με το αυθόρμητο ξέσπασμα επαναστάσεων) με το αποκορύφωμα της ίδιας της επανάστασης. Στο Μαζική Απεργία έγραφε ως εξής:

Σήμερα όταν οι εργατικές τάξεις διαφωτίζονται στο σκοπό των επαναστατικών αγώνων, όταν πρέπει να παρατάξουν τις δυνάμεις τους και να μπουν επικεφαλής κι όταν η επανάσταση κατευθύνεται τόσο εναντίον της παλιάς κρατικής εξουσίας όσο και εναντίον της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης, η μαζική απεργία εμφανίζεται ως το φυσικό μέσο στρατολόγησης των ευρύτερων προλεταριακών στρωμάτων στον αγώνα, όντας ταυτόχρονα ένα μέσο υπόσκαψης κι ανατροπής της παλιάς κρατικής εξουσίας και αναχαίτισης της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης...

Η υπέρτατη μορφή προηγούμενων αστικών επαναστάσεων, η μάχη στα οδοφράγματα, η ανοιχτή σύγκρουση με την ένοπλη εξουσία του κράτους, αποτελεί στην επανάσταση του σήμερα μόνο το σημείο κλιμάκωσης, μόνο μια στιγμή στη διαδικασία της προλεταριακής ταξικής πάλης.[46]

Όμως στην πραγματικότητα, η γενική απεργία, όποια κι αν είναι τα μεγέθη, η δύναμη και η μαχητικότητά της, απλώς εγείρει το ερώτημα της εξουσίας –δεν το απαντά κι ούτε μπορεί. Μόνο η καταστροφή της παλιάς κρατικής εξουσίας μέσω της εξέγερσης μπορεί να το κάνει. Και η εξέγερση πρέπει, από την ίδια τη φύση της, να είναι οργανωμένη: πρέπει να είναι μία ενοποιημένη, ταυτόχρονη ενέργεια αποφασιστικών τμημάτων του προλεταριάτου, ετοιμασμένη μυστικά από πριν και κανονισμένη

για ορισμένη ημερομηνία. Η εκτέλεσή της απαιτεί, επομένως, μια καλά στερεωμένη ιεραρχία με επιρροή και κύρος που εκτείνεται σε όλη την τάξη. Με άλλα λόγια, μια εξέγερση, όπως δείχθηκε από την ανάλυσή μας για την Οκτωβριανή Επανάσταση στο Κεφάλαιο 3, μπορεί να οργανωθεί επιτυχώς μόνο από το κόμμα -και όχι απλά από οποιοδήποτε είδος κόμματος, μα από ένα πειθαρχημένο κόμμα μάχης, ικανό να κινείται ως μονάδα.

Δε θα'ταν αλήθεια να πούμε ότι η Ρόζα Λούξεμπουργκ δεν αναλογίστηκε ποτέ το ζήτημα της εξέγερσης (έγραψε μια μικρή παμφλέτα πάνω σε αυτό το Γενάρη του 1906 [47]), αλλά αυτό αναφέρεται μόνο παρεμπιπτόντως στο Μαζική Απεργία και δεν υπάρχει απόδειξη ότι αντιμετώπισε ποτέ το πρόβλημα ευθέως ή ότι στοχάστηκε για τις επιπτώσεις του στη φύση του κόμματος. Αν το είχε κάνει, θα αναγκαζόταν να αναθεωρήσει την προπαγανδιστική της αντίληψη για το ρόλο του κόμματος (γιατί είναι ακριβώς με την εξέγερση που η ισορροπία μεταξύ προπαγάνδας και δράσης μέσα στο έργο του κόμματος, μετατοπίζεται αποφασιστικά προς όφελος της τελευταίας) κι επίσης τις απόψεις της για την πειθαρχία και τον συγκεντρωτισμό. Ο Λένιν, αντίθετα, είχε σχετίσει τη φύση της οργάνωσής του με την κατάληψη της εξουσίας απ'την αρχή.

Το πρόβλημα της εξέγερσης και του κόμματος επίσης σχετίζεται με την ανισομέρεια της συνειδητότητας του προλεταριάτου, μ'έναν τρόπο που'ναι ιδιαίτερα σχετικός με τη μοίρα της Ρόζας Λούξεμπουργκ στη Γερμανική Επανάσταση. Την άλλη πλευρά του ίδιου νομίσματος, που προκαλεί μερικά τμήματα της τάξης να μένουν πίσω από άλλα (και να συνεχίζουν να προσκολλούνται σε ρεφορμιστικά κόμματα), αποτελεί η παρώθηση που δίνει η επανάσταση στους προχωρημένους εργάτες να προσπαθήσουν να καταλάβουν την εξουσία πρόωρα. Ακριβώς αυτό συνέβη στη Ρώσικη Επανάσταση με τα «Ιουλιανά» και στη Γερμανική Επανάσταση με την Ταραχή του Γενάρη. Στη Ρωσία, όπως σημειώσαμε στο Κεφάλαιο 3, οι Μπολσεβίκοι ήταν ικανοί να αντιταχθούν ξεκάθαρα στην περιπέτεια, να την αποτρέψουν να κάνει υπερβολικά πολλή ζημιά, να διατηρήσουν την οργάνωσή τους και να προετοιμαστούν για τον επόμενο γύρο της μάχης. Στη Γερμανία, η Ένωση Σπάρτακος παρασύρθηκε από τα γεγονότα, ως την καταστροφή. Η διαφορά

έγκειτο όχι στην «εξυπνάδα» ή το «ρεαλισμό» του Λένιν, σε αντίθεση με τον «επαναστατικό ρομαντισμό» της Ρόζας Λούξεμπουργκ, αλλά στην ύπαρξη ενός σκληραγωγημένου κόμματος με κύρος ανάμεσα στους προχωρημένους εργάτες στη Ρωσία και την απουσία του στη Γερμανία.

6. Μαρξ, Λένιν και Λούξεμπουργκ

Τα σημεία αναφοράς για οποιαδήποτε συνολική αποτίμηση της θεωρίας της Ρόζας Λούξεμπουργκ για το κόμμα, πρέπει απαραίτητα να είναι οι Μαρξ και Λένιν. Από πολλές απόψεις η Λούξεμπουργκ ήταν κοντύτερα στον Μαρξ απ'ότι ο Λένιν. Αυτή μοιραζόταν τα δυνατά σημεία του Μαρξ, την αντίθεσή του στο σεκταρισμό και την έμφασή του στη μαζική δραστηριότητα της εργατικής τάξης. Επίσης μοιραζόταν την αδυναμία του: μια υπεραισιόδοξη και συμπυκνωμένη οπτική της διαδικασίας με την οποία η τάξη-καθεαυτή μεταμορφώνει τον εαυτό της σε τάξη-για-τον-εαυτό-της -η υπόθεση πως η αντικειμενική οικονομική ενότητα της εργατικής τάξης θα οδηγούσε αυθόρμητα στην τελική πολιτική της ενότητα. Συνεπώς, μοιραζόταν με τον Μαρξ μια ορισμένη τάση στον φатаλισμό στη σφαίρα της οργάνωσης. Έχουμε ήδη σημειώσει ότι εναντίον του Λένιν δεν ήταν εντελώς λάθος στις πολεμικές του 1904, μα ο Λένιν ήταν ικανός, μέσω της εμπειρίας του 1905, να διορθώσει το μονόπλευρο των πρώιμων διατυπώσεών του κι έτσι να αξιοποιήσει το αποφασιστικό του προχώρημα πέρα απ'τον Μαρξ, ενώ η Ρόζα Λούξεμπουργκ δεν ήταν. Αν είχε ζήσει για να αφομοιώσει την εμπειρία της Γερμανικής Επανάστασης και να προβληματιστεί πάνω της, είναι δυνατό, πραγματικά πιθανό, να είχε επιτύχει αυτή τη διόρθωση.

Έτσι εχόντων των πραγμάτων, η θεωρία της Ρόζας Λούξεμπουργκ για το κόμμα και τη σχέση του με την εργατική τάξη παραμένει ένα χρήσιμο όπλο για το εργατικό κίνημα, το οποίο σε όλον τον κόσμο έχει υποφέρει δεκαετίες γραφειοκρατικής επικυριαρχίας από τη σοσιαλδημοκρατία όπως και τον Σταλινισμό. Όμως τελικά, αποτελεί ένα χρήσιμο όπλο μόνο στο βαθμό που ενσωματώνεται μέσα στο πλαίσιο του Λενινισμού. Ως μια εναλλακτική στον Λενινισμό, ο Λουξεμπουργκισμός πρέπει να κριθεί άκυρος.

* αναφέρεται στους Ναρόντνικους και την εφημερίδα τους «Λαϊκή Θέληση»

** είδος δερμάτινου μαστίγιου με μεταλλικές απολήξεις, όργανο βασανισμού στη Ρωσία του Τσάρου

*** φεντεραλισμός: η αντίληψη της ομοσπονδιακής οργάνωσης

**** Ο Μπ.Ντ. Βολφ (Γενάρης 1896-Φλεβάρης 1977), παλιό πατριωτικό μέλος του ΚΚ ΗΠΑ, εξελίχθηκε τη δεκαετία του '50 σε στέλεχος του Υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ.

***** Ούλριχ βον Χούτεν (Απρίλης 1488-Αύγουστος 1523), λουθηρανός θεολόγος που εκστράτευσε κατά των παπικών στρατευμάτων στη Δυτική Γερμανία και ηττήθηκε.

*****-Λέγκιεν Καρλ (Δεκέμβρης 1861, Μαρίενμπουργκ – Δεκέμβρης 1920, Βερολίνο). Σοσιαλδημοκράτης ηγέτης των εργατικών συνδικάτων που στήριξε τον Α' Παγκόσμιο και προσπάθησε να καταπνίξει το κίνημα των γερμανικών σοβιέτ χρησιμοποιώντας συμφωνίες με τους μεγάλους καπιταλιστές (Στίνες, Ζίμενς κ.α.) το Νοέμβρη του 1919.

-Σάιντεμαν Φίλιπ (Ιούλης 1865, Κάσελ – Νοέμβρης 1939, Κοπενχάγη). Γερμανός πολιτικός του SPD. Δεύτερος καγκελάριος της αστικής Δημοκρατίας της Βαϊμάρης που στήθηκε σε συμμαχία με δεξιά αστικά κόμματα επάνω στο αιματοκύλισμα της εξέγερσης των σπαρτακιστών και της Γερμανικής Επανάστασης των επόμενων ετών.

***** Trade Union Congress, η βρετανική εργατική συνομοσπονδία

Παραπομπές

[1] Ήταν η συνεχής εμπλοκή της Ρόζας Λούξεμπουργκ στο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα του Βασιλείου της Πολωνίας (SDKPL) που εξηγεί την ιδιαίτερη ανησυχία της για τη Ρωσία, αφού η Πολωνία

ήταν τότε μέρος της Ρωσικής Αυτοκρατορίας.

[2] Αυτή δημοσιεύτηκε στα Αγγλικά υπό τον παραπλανητικό τίτλο «Λενινισμός ή Μαρξισμός;», στο Ρόζα Λούξεμπουργκ, *Η Ρωσική Επανάσταση και Λενινισμός ή Μαρξισμός;*, συνταγμένο και προλογισμένο από τους Μπέρτραμ Ντ. Βολφ, Αν Άρμπορ 1971.

[3] στο ίδιο σ.82-83.

[4] στο ίδιο σ.83.

[5] στο ίδιο

[6] στο ίδιο σ.85.

[7] στο ίδιο σ.86.

[8] στο ίδιο σ.88.

[9] στο ίδιο

[10] στο ίδιο σ.89.

[11] στο ίδιο σ.91.

[12] στο ίδιο σ.94.

[13] στο ίδιο

[14] στο ίδιο σ.104.

[15] στο ίδιο σ.103.

[16] στο ίδιο

[17] στο ίδιο σ.108.

[18] στο ίδιο σ.185.

[19] στο ίδιο σ.188.

[20] στο ίδιο σ.69-71.

[21] στο ίδιο σ.85.

[22] Ρόζα Λούξεμπουργκ, «Μαζική Απεργία, Κόμμα και Συνδικάτα», στο Μαίρη Άλις Γουότερς (συντ.), *Η Ρόζα Λούξεμπουργκ Ομιλεί*, Νέα Υόρκη 1970, σ.207-208.

[23] Ρόζα Λούξεμπουργκ, «Η Παμφλέτα Γιούνιους», στο Μαίρη Άλις Γουότερς (συντ.), ο.π. σ.207-208.

[24] Ρόζα Λούξεμπουργκ, «Μαζική Απεργία, Κόμμα και Συνδικάτα», ο.π. σ.189.

[25] Τζ.Π. Νετλ, *Ρόζα Λούξεμπουργκ*, Τομ.1, Λονδίνο 1966, σ.265.

[26] Μπέρτραμ Ντ. Βολφ, «Εισαγωγή» στη Ρόζα Λούξεμπουργκ, *Η Ρωσική Επανάσταση και Μαρξισμός ή Λενινισμός;*, ο.π. σελ 1. Αυτή η οπτική έχει ορισμένους περίεργους και ετερογενείς υποστηρικτές, συμπεριλαμβανομένων Σταλινικών, για τους οποίους κάθε κριτική στον Λένιν ήταν ισοδύναμη με αίρεση και για τους οποίους η έμφαση της Λούξεμπουργκ στον αυθορμητισμό της εργατικής τάξης αντιπροσώπευε όχι μόνο μια παρέκκλιση μα επίσης μια απειλή. (Για έναν απολογισμό της Λούξεμπουργκ στα χέρια Σοβιετικών και Ανατολικοευρωπαίων ιστορικών δες Τζ.Π. Νετλ, ο.π. τομ. II, Κεφάλαιο XVIII και Τρότσκι, «Κάτω τα χέρια από τη Ρόζα Λούξεμπουργκ», της Μαίρη Άλις Γουότερς (συντ.), ο.π. σ.441-50)• και ποικίλων αναρχικών, αναρχοσυνδικαλιστών και «Λουξεμπουργκικών» που αναζήτησαν το σχηματισμό ομάδων ή κινημάτων ανεξάρτητων από τον Σταλινισμό ή τον Τροτσκισμό. (Δες Τρότσκι, «Η Ρόζα Λούξεμπουργκ και η Τέταρτη Διεθνής», της Μαίρη Άλις Γουότερς (συντ.), ο.π. σελ 451-54).

[27] Αυτή η κριτική κάποιων πλευρών της Μπολσεβίκικης πολιτικής στη Ρωσική Επανάσταση γράφτηκε από την Λούξεμπουργκ στη φυλακή το 1918 και ποτέ δε δημοσιεύτηκε κατά τη διάρκεια της ζωής της. Δεν είδε το φως της μέρας μέχρι που τη δημοσίευσε ο Πάουλ Λέβι στα 1921, όταν αποτάχθηκε από την Κομμουνιστική Διεθνή.

- [28] Ρόζα Λούξεμπουργκ, *Η Ρωσική Επανάσταση και Λενινισμός ή Μαρξισμός;*, ο.π. σ.80.
- [29] Ο ισχυρισμός του Βόλφ ότι η Λούξεμπουργκ αντιτίθετο στον σχηματισμό της Τρίτης Διεθνούς είναι, ως συνήθως, βασισμένος στην παραπλανητική ανάδειξη σε ζήτημα αρχής, μιας διαφωνίας τακτικής για το συγχρονισμό.
- [30] Παρατίθεται στο Πάουλ Φρέλιχ, *Ρόζα Λούξεμπουργκ*, Λονδίνο 1972, σ.140.
- [31] Δες Ρόζα Λούξεμπουργκ, *Η Ρωσική Επανάσταση και Λενινισμός ή Μαρξισμός;*, ο.π. σ.93.
- [32] Αυτοί οι αριθμοί υπολογίζονται από τα απεργιακά στατιστικά στο *Sozialgeschichtliches Arbeitsbuch, Materialien zur Statistik des Kaiserreichs 1870-1914*, Μόναχο 1975, σ.132.
- [33] Νούμερα από Τρότσκι, *Η Ιστορία της Ρωσικής Επανάστασης*, Λονδίνο 1977, σ.59
- [34] Παρατίθεται στο Τόνι Κλιφ, *Ρόζα Λούξεμπουργκ*, Λονδίνο 1959, σ.52.
- [35] Ντάνκαν Χάλας, «Ο Δρόμος προς τα Εμπρός», στο Τζον Πάλμερ και Νάιτζελ Χάρις (συντ.), *Παγκόσμια Κρίση*, Λονδίνο 1971, σ.266.
- [36] Για ένα μαρξιστή που παίρνει παρόμοια θέση δες Τόνι Κλιφ, *Ρόζα Λούξεμπουργκ*, ο.π. σ.45.
- [37] Θα έπρεπε να σημειωθεί ότι όταν, στα 1910, η Γερμανική εργατική τάξη ξεκίνησε τη μάχη για το ίσο εκλογικό δικαίωμα, η ίδια η Λούξεμπουργκ «απαιτούσε η Εκτελεστική του Κόμματος να επεξεργαστεί ένα μεγάλο σχέδιο δράσης». Πάουλ Φρέλιχ, ο.π. σελ 171.
- [38] Βλ. Τζ.Π. Νετλ, Τομ.ΙΙ, ο.π. σ.747.
- [39] στο ίδιο σ.752.

[40] Πάουλ Φρέλιχ, ο.π. σ.279.

[41] στο ίδιο σ.270.

[42] Τζ.Π. Νετλ, Τομ.ΙΙ, ο.π. σ.724.

[43] Παρατίθεται στο Πάουλ Φρέλιχ, ο.π. σ.143.

44] Μόλις συλλάβουμε αυτή τη θεμελιώδη αδυναμία, πολλά από τα άλλα λάθη της Ρόζας Λούξεμπουργκ συνταιριάζονται –για παράδειγμα, η αντίθεσή της στο δικαίωμα των εθνών να αυτοπροσδιορίζονται και στην Μπολσεβίκικη πολιτική της γης στους αγρότες. Και στις δυο αυτές περιπτώσεις, ήταν η ανομοιόμορφη ανάπτυξη της σοσιαλιστικής συνείδησης μέσα στις μάζες που υπαγόρευε την τακτική των Μπολσεβίκων και σε αμφότερες τις περιπτώσεις η Λούξεμπουργκ απέτυχε να το καταλάβει.

[45] Τόνι Κλιφ, *Ρόζα Λούξεμπουργκ*, ο.π. σ.43.

[46] Ρόζα Λούξεμπουργκ, «Μαζική Απεργία, Πολιτικό Κόμμα και Συνδικάτα», ο.π. σ.202.

[47] Για αποσπάσματα από την παμφλέτα και μια συζήτηση για αυτήν, δες Πάουλ Φρέλιχ ο.π. σ.102-108. Δυστυχώς ο Φρέλιχ κάνει μια μη πειστική προσπάθεια να εξισώσει τις απόψεις της Λούξεμπουργκ για την εξέγερση με αυτές του Λένιν.